

Fritt fram for valgets kval

Bjørnar Olsen
Sjefredaktør

Nylig presenterte regjeringen høringsnotatet «Fritt behandlingsvalg». Her kan vi lese at «målet med fritt behandlingsvalg er å redusere ventetidene, øke valgfriheten for pasientene og stimulere de offentlige sykehusene til å bli mer effektive». Departementet foreslår at dette skal være generelle rettigheter som gjelder alle pasientgrupper, men at man starter med pasienter innenfor rus og psykisk helsevern, samt deler av somatikken.

Det er verdt å spørre seg om valgfrihet alltid er et gode, ikke minst i en situasjon hvor man oppsøker hjelp

De overordnede målsettingene er det vanskelig å si noe på. Hvem ønsker ikke bedre helsetjenester, bedre pasientrettigheter og bedre ressursutnyttelse? Den offentlige debatten så langt har handlet om spørsmålet om selve organiseringen, ikke minst spørsmålet om privatisering. Men det er også verdt å spørre seg om valgfrihet alltid er et gode, ikke minst i en situasjon hvor man faktisk oppsøker hjelp. Departementet er ikke blinde for dette: «Samtidig kan det være forskjeller mellom ulike personers mulighet og kompetanse til å nyttiggjøre seg den økte valgfriheten.» Men dette er ikke et argument mot valgfrihet i seg selv, mener de. Det bare gir behov for en rådgivningstjeneste som sikrer reell valgfrihet for alle pasienter.

Man hører ekkoet fra Riksrevisjonens undersøkelse av ordningen med fritt sykehusvalg fra 2011. Her fant de at pasientene som benyttet ordningen, faktisk oppnådde kortere ventetid, men også at den ble brukt mest av pasienter med høy inntekt, høy utdanning og tilknyttet arbeidslivet. Tilsvarende fant forsker Afsane Bjorvatn ved Samfunns- og næringslivsforskning at pasientens medbestemmelse øker og sykehusenes kapasitet utnyttes bedre. Men også at ressursvake grupper benytter tilbudet i mindre grad. «Det er mulig at ordningen forsterker sosiale forskjeller», uttalte hun til Forskning.no 8. mars i år.

Valg krever overskudd. Er det en ting vi ikke har når livet butter, er det nettopp overskudd. For flere år siden møtte jeg Gregers Ottesen, avdød journalist og forfatter av boken «Kreftens gleder». Han fortalte da at en ting som var tungt i møtet med behandlingssystemet, var at han selv måtte være så sterk og aktiv for å få best mulig behandling – og det i faser hvor han ofte var på sitt svakeste. I situasjoner hvor vi trenger hjelp og støtte, vil nok mange av oss frabe oss valgets mulighet. Men er det en ting vi ikke kan unndra oss i det Arne Johan Vetlesen kaller opsjonssamfunnet, så er det valget. Alt ikke bare kan, men skal og må velges. Men skulle vi ikke i situasjoner hvor vi ber om hjelp, faktisk få lov til å være avhengige av andre?

En venninne jobbet i kiosk på Oslo S for noen år siden, mens det ennå var ekspeditøren bak disken som leverte ut eplene. Når folk sa de skulle ha et eple ga hun dem enten ett rødt eller ett grønt eple. For spurte hun om hvilken farge de ville ha på det, oppstod valgets kval. Også slikt blir det kø av.
bjornar@psykologtidsskriftet.no